

VAN POELJE-LEZING 2018

Het geheim van succesregio's: welk beleid werkt?

Maandag 29 januari 2018, De Grote Kerk te Zwolle, 14.00-17.00 uur.

De Van Poelje-lezing werd georganiseerd door de vakgroep Bestuurskunde, faculteit Behavioural, Management and Social Sciences (BMS) van de Universiteit Twente, in samenwerking met BMC advies, de gemeente Zwolle en de provincie Overijssel.

1) Welkom door dagvoorzitter prof. dr. Theo Toonen

Theo Toonen is decaan van de faculteit Behavioural, Management and Social Sciences (BMS) van de Universiteit Twente en hoogleraar Institutionele Bestuurskunde. Hij heet iedereen welkom op deze koude namiddag in een hartverwarmende kerk op deze eerste Van Poelje-lezing in de stad van Thorbecke. Als dagvoorzitter neemt hij de vrijheid voor een paar inleidende opmerkingen. Gerrit van Poelje (1884-1976) is belangrijk voor het onderwerp van vandaag. Hij was de eerste hoogleraar Bestuurswetenschap in 1928 aan de Economische Hogeschool in Rotterdam en introduceerde ook de term Bestuurskunde als opvolger van Gemeentekunde. Hij sprak in zijn boek *Osmose* uit 1931 al over netwerken en de doorwerking van de effecten van de tweede industriële revolutie in het openbaar bestuur. Daarbij ging het vooral om processen van centralisatie en regionalisering. Op dit moment zitten we weer in een omgekeerde beweging van decentralisatie van taken naar het lokaal en regionaal bestuur ('devolution'). Dat is het thema van vanmiddag, gekoppeld aan de gevolgen van de vierde industriële revolutie. Dat vereist ook een aanpassing en modernisering van de Bestuurskunde (de oudste opleiding in Nederland vanaf 1976) aan de Universiteit Twente. Een groot aantal sprekers zal zich straks buigen over het thema van vanmiddag (het geheim van succesregio's), maar die zal hij later introduceren.

2) Opening door loco Commissaris van de Koning dr. Eddy van Hijum

Eddy van Hijum is gedeputeerde en loco Commissaris van de Koning van de provincie Overijssel. Hij heet iedereen van harte welkom in de provincie, in de regio en de stad Zwolle. Hij vermoedt dat de bezoekers een groet hebben gebracht aan het standbeeld van Thorbecke aan het Stationsplein. Hij kwam voor het eerst met Van Poelje in aanraking tijdens de studie Bestuurskunde aan de Universiteit Twente. In het kader van het voorstel tot het instellen van regioprovincies van de hand van staatssecretaris De Graaff-Nauta bracht een onderzoeksteam van het Van Poelje-instituut, onder leiding van zijn promotor Huib de Jong, een advies uit over de regio Twente. Het was een serieuze poging om het instituut regio te vangen en een invulling te geven aan de

bestuurlijke regio binnen het traditionele Huis van Thorbecke. Daarbij spelen allerlei vragen als bestuurlijke drukte en legitimiteit. Eén slotopmerking wil hij nog maken, namelijk over de plek van de regio in het huidige rijksbeleid. Dat vindt hij nog maar gedeeltelijk terug in het regeerakkoord van het nieuwe kabinet. Toch is het belangrijk het daar over te hebben: hoe organiseer je het samenspel in de regio? Hij wenst iedereen een geslaagde en inspirerende middag.

3) Keynote speech door dr. Otto Raspe

Otto Raspe is werkzaam voor het Planbureau voor de Leefomgeving. Hij sprak nog niet eerder in Zwolle, maar zijn oma en opa en kwamen hier uit de buurt, dus kwam hij er regelmatig tot zijn tiende jaar. In zijn speech zal hij het publiek door de plaatjes leiden. Hij wil allereerst zijn *verwondering* delen met het publiek. Er wordt namelijk gezegd in de literatuur dat de wereld plat is en dat afstand dood is. Waarom willen de mensen dan toch in die vieze steden wonen? De wereld is namelijk 'spiky' (puntig). Een plaatje van de bevolkingsdichtheid in Europa laat dat goed zien. Een vergelijkbaar plaatje zie je voor Nederland als je kijkt naar de ontwikkeling van het aantal banen. Er is sprake van een stedelijke hiërarchie van banen, waarbij de banengroei vooral in de steden plaatsvindt. Er is kortom een 'triomf van de stad'. Dat wordt duidelijk gemaakt in het boek van Moretti over de nieuwe geografie van banen. Er zijn ook grote verschillen tussen de steden, als je Seattle (sterke banengroei) afzet tegen Detroit (sterk banenverlies). In Nederland zie je dat patroon ook, alleen is het hier minder extreem. Overigens doet Zwolle het heel aardig.

In het recente onderzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) naar steden en stedelijke regio's als motoren van economische groei stonden drie vragen centraal:

- Waarom groeien steden?
- Welke factoren zijn robuust verbonden aan groei?
- Wat zijn de mechanismen achter groei en wat kan beleid doen?

Het antwoord op de waarom-vraag is in dat onderzoek samengevat in een plaatje met acht raderen die samen de motor aanjagen: 1) clusters, 2) ondernemerschap, 3) human capital, 4) de kennisinfrastructuur, 5) de fysieke infrastructuur, 6) financiering, 7) governance, 8) leef- en woonklimaat. Het hart van het verhaal zijn *agglomeratievoordelen* (bedrijven en mensen zijn productiever in steden) waarbij een aantal kernmechanismen een rol speelt: 'sharing' (bedrijven delen elkaars input), 'matching' (afstemming van de vraag naar en het aanbod van arbeid) en 'learning' (persoonsgebonden kennis, bijvoorbeeld Senseo met Philips en Douwe Egberts). Daarnaast is van groot belang dat steden broedplaatsen zijn van innovatie (boek Steven Johnson). Dus geen 'splendid isolation' en 'no walls around good ideas' (geen muren rond goede ideeën). De steden groeien ook door de onderlinge verbanden tussen de raderen, bijvoorbeeld tussen clusters en kennisinfrastructuur (zoals de clusters rond universiteiten) en tussen human capital en leef- en woonklimaat.

Het antwoord op de vraag wat werkt heeft een aantal factoren opgeleverd die robuust zijn verbonden aan groei. Uit regressieanalyse (via een simulatie van 0,5 miljoen regressies) op data van 800 Europese regio's kwamen vier *algemene robuuste factoren* naar voren:

- dichtheid (levert agglomeratievoordelen op);
- human capital (opleiding en gezondheid zijn beide belangrijk);
- leefomgeving (cultuur en restaurants, kwaliteit van het onderwijs);
- bereikbaarheid (nationaal, internationaal en via het internet).

Twee robuuste factoren zijn *sector-specifiek*: clustering en specialisatie (industriële bedrijven) en kwaliteit van human capital (kennisintensieve diensten). Nog twee andere robuuste factoren zijn *context-specifiek*: effect van kennis en cultuur (hebben een turbo-effect door hoge dichtheid) en dichtheid (heeft een turbo-effect door goede internationale interconnectiviteit). Het antwoord op de vraag wat werkt kan worden samengevat in de combinatie 'local buzz' en 'global pipelines' voor succesvolle innovatiemilieus, waarin er sprake is van een lokale dynamiek, die wordt gevoed door internationale verbindingen.

De derde onderzoeksvraag was wat het *beleid* heeft gedaan in de groeiregio's. Daarvoor zijn case-studies verricht in een zestal regio's. In navolging van Flyvbjerg (2006) zijn zes extreme cases uitgezocht die hoog scoren op werkgelegenheidsgroei en op de groei van de toegevoegde waarde: Oberbayern (de regio rond München), Madrid, Dublin, Groot-Amsterdam, Zuid-Oost Noord-Brabant (de regio rond Eindhoven) en Milton Keynes. Hij bespreekt hiervan drie regio's, die rond München, rond Eindhoven en Milton Keynes.

- Voor de sterke ontwikkeling van München was van groot belang dat het bedrijf Siemens in 1950 uit Berlijn wegtrok en voor de stad München koos. Met andere bedrijven zoals BMW en Allianz vormde het een cluster. Ook koos de federale overheid de stad als kennisplatform voor de defensieindustrie. Begin jaren tachtig startte het denken in innovatie. In de Munich Mix is een actieve betrokkenheid van het midden- en kleinbedrijf (MKB) en maakt men gebruik van elkaars kennis en kunde. Er is een grote institutionele dichtheid van kennisinstellingen, zoals het Max Planck-instituut en 13 universiteiten. In het kader van multilevel governance werd Bayern het paradepaardje in het Future Bavaria Initiative. Belangrijk is ook dat BayerKapital als eerste investeerde in start-ups. De rol van de overheden is cruciaal, bijvoorbeeld door de tweede luchthaven in grootte in Duitsland.
- Het verhaal van Eindhoven Brainport lijkt sterk op dat van München. Daar waren het de bedrijven Philips en DAF die verantwoordelijk waren voor de opgang en de neergang van de stad. De Technische Universiteit (het werd Eindhoven en niet Arnhem) heeft een cruciale rol gespeeld bij de overgang van Company Town naar Brainport (bedrijven als ASML). Het concept van de Triple Helix (samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen) is cruciaal. Dat leidde tot de High Tech Campus, een open innovatie-systeem dat werd gerealiseerd als uitruil bij het vertrek van het hoofdkantoor van Philips van Eindhoven naar Amsterdam.

- Een derde succesverhaal is Milton Keynes. Hoewel het niet gaat om een high-tech regio, scoort het uitzonderlijk goed in de statistieken. Het is een nieuwe stad uit 1967 met een gunstige ligging in de buurt van Londen, Oxford en Cambridge. Het heeft een eigen strategie, waarin vooral de kwaliteit van de leefomgeving (in de vorm van suburbane stedelijkheid) centraal staat. Daarbij is er een directe link met het aantrekken van human capital. Milton Keynes heeft daarnaast ook een slimme governance-structuur en een goede samenwerking tussen publiek en privaat.

Samenvattend zijn voor een succesvol groeibeleid de acht raderen van belang en actieve overheden, al verschilt de mate waarin deze raderen prioriteit krijgen sterk per regio. In succesvolle steden is het beleid gericht op een *totaal (innovatie)systeem*, dat bestaat uit een beleidsmix van ondernemerschaps-, cluster- en kennis- en innovatiebeleid en bestaat uit economische vernieuwing die tijdig en bottom-up is. Er mag geen beleid van 'picking winners' zijn, maar van 'backing challengers'. Dat betekent in de praktijk het bevorderen van 'transformative activities' en diversificatie. Ook maakt het beleid duidelijke keuzes: beleidsdomeinen worden daarin gestroomlijnd richting bepaalde economische doelen of doelgroepen (bijvoorbeeld goede woonmilieus). Daarnaast zijn sterke en meebewegende instituties belangrijk en spelen ook toevallige, ongeplande gebeurtenissen een rol.

Volgens Otto Raspe heeft Nederland behoefte aan een nieuw regionaal-economisch beleid. Daarin zijn de nationale en regionale agenda's op elkaar afgestemd en versterken ze elkaar. Dat beleid is gebaseerd op een gezamenlijke strategie. Er moet sprake zijn van een beleidsmix: het beleid gericht op het versterken van de economische structuur bestaat óók uit beleid dat gericht is op het menselijk kapitaal, op woon- en leefomgevingsbeleid, en op fysiek beleid. Belangrijk is ook dat het rijk en de regio het samen doen. Dat kan in de vorm van regiodeals (de koppeling tussen nationale en regionale agenda's) en What Works Centres (centra voor kennis over 'evidence-based' beleid, zoals in Engeland).

Hij rond zijn keynote speech hier in Zwolle af met een korte reflectie op andere regio's in Nederland. Ons land heeft veel krachtige regio's, waarbij Zwolle met Amsterdam tot de sterkste groeiers behoort. Het is belangrijk om de mechanismen achter de groei te kennen en niet te werken met een blauwdruk. Er zijn wel robuuste factoren, maar elke regio moet uitgaan van zijn eigen kracht. Actieve overheden maken het verschil via een nieuw type beleid en 'governance' en via nieuwe economische doelen. Heel treffend is het citaat van de Local Government Commission uit 2004 (gevonden in Pike e.a., 2006): *'One of the biggest myths is that in order to foster economic development, a community must accept growth. The truth is that growth must be distinguished from development: growth means to get bigger, development means to get better – in increase in quality and diversity'*.

4) Coreferaat door drs. Henk Jan Meijer

Henk Jan Meijer heet allereerst als burgemeester van Zwolle (dat is het Milton Keynes van Nederland) iedereen van harte welkom in de Grote Kerk, dat nu een ontmoetingsplek is zonder religieuze bestemming. Hij herkent veel in de keynote speech: dat je de stad moet zien als regio. Datzelfde kwam hij ook tegen als lid van de Studiegroep Openbaar Bestuur, dat in haar rapport *'Maak verschil. Krachtig inspelen op regionaal-economische opgaven'* de aandacht vestigt op de verschillen tussen de regio's en het aanbrengen van differentiatie tussen zeer uiteenlopende regio's als Zeeland, Amsterdam en Zwolle. Dat uitgangspunt staat ook in het regeerakkoord: maak dus geen blauwdruk. De regio Zwolle bestaat uit 20 gemeenten (Zwolle, Kampen, Hardenberg, Raalte, Dalfsen, Ommen, De Wolden, Zwartewaterland, Staphorst, Meppel, Steenwijkerland, Westerveld, Olst-Wijhe, Elburg, Oldebroek, Hattem, Heerde, Dronten, Noordoostpolder en Urk) die liggen in vier provincies (Overijssel, Gelderland, Drenthe en Flevoland) en heeft 680.000 inwoners.

Belangrijke aandachtspunten voor de regio Zwolle zijn infrastructuur voor groei en een goede bereikbaarheid per spoor. We moeten af van het denken in termen van Randstad versus de rest. De regio Zwolle scoort ook op een aantal andere robuuste factoren: het heeft een goede kennisinfrastructuur (vier HBO-instellingen) en culturele voorzieningen (zoals museum de Fundatie en het restaurant de Librije). Ook zijn hier context-specifieke factoren, bijvoorbeeld het arbeidsethos, de familiebedrijven, onderlinge samenwerking en de gunfactor, maar ook durf, lef en ambitie. De regio is onderscheidend, maar dat is niet vanzelfsprekend. Daarbij is het 'grensontkennend besturen' belangrijk. Als maat hanteren we in onze regio het 'daily urban system'. Een goed voorbeeld is het Isala-ziekenhuis in Zwolle. Daarbij gaat het ook om de provinciegrenzen en de grenzen tussen het openbaar bestuur en andere partners. Het openbaar bestuur moet aan die werkelijkheid vorm geven, maar VNO-NCW en MKB-Nederland hebben dezelfde boodschap. Je moet investeren in die samenwerking en je moet het onderhouden.

Er wacht ook nog een grote *opgave*. De regio Zwolle is een van de zes proeftuinen en wil haar agenda versterken langs een aantal lijnen: a) de economische infrastructuur, human capital en leefbaarheid; b) de betrokkenheid van de gemeenteraden, c) de samenwerking tussen de diverse ambtenaren; d) een investeringsbudget, met cofinanciering. We hebben in de regio alles in huis, maar dat voorkomt niet dat je moet kiezen. De drie belangrijkste clusters in de regio zijn: polymeren, health en agri-food. Een groot probleem ook in onze regio is de baanpolarisatie op de arbeidsmarkt (Barbara Baarsma). Om dat probleem op te lossen is een omslag nodig en het doorbreken van de 'schotten' tussen de ministeries van Economische Zaken, Sociale Zaken en Onderwijs. Daarom is het rijk daarbij nodig voor geld, ontschotting en facilitering. Het rijk werkt nog steeds departementaal als gevolg van de ministeriële verantwoordelijkheid, maar moet meer opgavegericht leren werken.

5) Coreferaat door ir. Staf Depla

Staf Depla is wethouder Werk, Economie en Beroepsonderwijs in de Brabantse gemeente Eindhoven. Hij geeft een micro-inkleuring van de keynote speech van Otto Raspe door iets te vertellen over de geschiedenis en de lessen van de samenwerking in de regio Zuid-Oost Brabant. De regio loopt tot de Limburgse grens en omvat onder meer de gemeenten Eindhoven en Helmond. Een belangrijke boodschap die hij vanmiddag wil overbrengen is dat de rol van de overheid er toe doet. Depla illustreert dit aan de hand van het (tot nu nog niet weerlegde) voorbeeld van het verschil tussen Noord-Korea en Zuid-Korea.

Allereerst de *geschiedenis*. De groei van de stad Eindhoven vond plaats door de komst van Philips, waardoor Eindhoven een ‘company town’ werd. Het bedrijf deed van alles en domineerde (samen met DAF) de stad. De overheid was er aanvankelijk ook niet zo blij mee. Begin jaren negentig ontstond er een banenverlies van 30%. Dat leidde tot een Triple Helix samenwerking tussen bedrijfsleven, de gemeente (burgemeester Welschen), het rijk (minister-president Kok) en de Technische Universiteit Eindhoven. In ruil voor het vertrek van het hoofdkantoor van Philips naar Amsterdam ontstond in 1998 de High Tech Campus, gericht op kennisdeling en op wederzijdse inspiratie. Mensen ontmoeten elkaar tijdens de lunch voor Senseo-momentjes in The Strip (het kloppende hart met acht verschillende restaurantconcepten). Depla ziet het als een Zuid-As die wel geld oplevert.

Tijdens de crisis van 2008 klapte de boel in elkaar en is de Triple Helix samenwerking weer van stal gehaald. Door de kenniswerkersregeling en door de deeltijd-WW ging de economie in 2009 ook weer snel omhoog. Een belangrijk aspect van deze regelingen was de uitwisseling van kennis met andere bedrijven. In deze periode maakte Eindhoven de omslag van ‘company town’ naar een cluster van kennisintensieve activiteiten. Centraal daarbij staan samenwerking, open innovatie en het zien van de stad als ‘living labs’ (een levend laboratorium). De stad en de regio zien we als een etalage. Voorbeelden daarvan zijn de ‘additive industries’ (zoals de 3D-metaalprinter), die voortbouwen op het netwerk dat er al is. Projectwerk stond bij Philips overigens al hoog in het vaandel. We verbinden dit ook aan maatschappelijke doelen en het streven naar een betere wereld. Met Brainport Eindhoven zijn we het hart van de high-tech in Nederland. Deze positie vindt nationale erkenning via de Brainport Nationale Actieagenda. Een probleem is dat we daarbij tegen grenzen aanlopen, want we hebben mensen nodig uit de hele wereld. Het grootste zwakke punt is de aanwezigheid van talent. Daarvoor is een goede leefkwaliteit belangrijk, maar dat is lastig op peil te houden door een gebrek aan financiële middelen.

Tot besluit de *lessen*. Het is belangrijk dat de 21 gemeenten van Brainport Eindhoven een gedeeld beeld hebben. Brainport Eindhoven beslaat de hele regio Zuid-Oost Brabant, die daarom samen de economische strategie moeten bepalen. De toekomst die je overkomt en de toekomst die je wilt zijn, maakt het verschil. Dat gebeurt via de

Stadsvisie Eindhoven (2)040 en via strategische projecten. Durf ook los te laten, durf initiatief te nemen, maak samen 'roadmaps' en werk aan clustervorming en 'living labs'. Zie de stad vooral als een proeftuin waarin sprake is van proactieve samenwerking, waarin iedereen meedoet en de rol van de overheid verandert. Blijf investeren in het draagvlak bij de lokale bestuurders, die om de vier jaar wisselen. Iedereen moet trots kunnen zijn. Probeer te versnellen door te verbinden. Daarvoor is een verantwoordelijke regio nodig (eigenlijk zou de WGR-plus volgens Depla terug moeten komen). We moeten samen het verschil maken. Dat kan niet alleen van onderaf: we hebben ook een actievere rol van het rijk en de provincie nodig.

6) Reactie van drs. Bert van Delden

Bert van Delden is plaatsvervangend directeur-generaal (DG) Bestuur en Wonen bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Hij vervangt minister Kajsa Ollongren en voelt zich een beetje Ronnie Tober die Adele vervangt. Ook in een internationale en regionale wereld heeft het ministerie wat toe te voegen. Den Haag blijft relevant door het maken van wetten en het verdelen van belastinggeld. De regio's hebben dat goed in de gaten rond de kabinetsformatie. In zijn reactie wil hij die beweging kort aanstippen, waarbij hij zowel ingaat op de verbinding tussen het ministerie en de rest van het rijk als op het gebiedsspecifieke beleid (dat is niet hetzelfde als de regio). Zijn betoog spitst hij toe op een drietal vragen: 1) waar staat het ministerie van BZK?; 2) wat deed en doet BZK in relatie tot de regio?; 3) hoe verhoudt zich dat tot het thema van vanmiddag?

Het ministerie van BZK staat (de eerste vraag) voor drie dingen: voor rijksbeleid gericht op de weerbare democratie, rijksbeleid gericht op goed openbaar bestuur en rijksbeleid gericht op de inhoud. Bij de inhoud zijn wonen en bouwen in de plaats van gekomen van openbare orde en veiligheid. Sinds de start van het nieuwe kabinet is daar ook ruimte bij gekomen. Belangrijke onderwerpen die daarbij horen zijn bijvoorbeeld de energietransitie en de Omgevingswet (een zeer ingrijpende operatie). Het ministerie ontwikkelt hiervoor een visie en algemene doelen, die worden vertaald in generieke wetgeving en generieke financiering (zoals het gemeentefonds, de huurtoeslag en het regiofonds). Voorbeelden van visieontwikkeling zijn het hiervoor door Henk Jan Meijer genoemde rapport 'Maak verschil' van de Studiegroep Openbaar Bestuur en de Nationale Omgevingsvisie (NOVI).

In relatie tot de regio (de tweede vraag) volstaat generiek beleid niet, omdat regio's sterk van elkaar verschillen. Dat leidt tot allerlei verschuivingen. Er zijn goede redenen meer te doen voor bepaalde regio's: a) regio's met een cumulatie van problemen als Rotterdam-Zuid en Groningen; b) economische glimregio's, bijvoorbeeld Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven; c) regio's die grote transities doormaken, zoals op het gebied van demografie of energie. Dat moet wel gebeuren op basis van 'partnership' (dat is een voortschrijdend inzicht) en daarbij valt veel te verdienen met horizontale samenwerking. Dat kan leiden tot concrete afspraken, zowel multi-level als publiek-

privaat. We hebben geen behoefte aan vruchteloze structuurdiscussies. Het moet gaan langs de weg van de inhoud, wellicht met structuurveranderingen als sluitstuk. Wat heeft BZK daarbij zelf al gedaan? Bert van Delden noemt de Agenda Stad, de grensoverschrijdende samenwerking, de krimpstrategieën en de (zes) proeftuinen openbaar bestuur: Noordoost Fryslân, de regio Zwolle, de regio Eindhoven, Zeeland, de Drechtsteden en de Metropoolregio Amsterdam.

Wat is er nog te doen (vervolg van de tweede vraag) voor het ministerie van BZK? In de eerste plaats gaan we door met de dingen die we moeten blijven doen. We proberen ook ons voordeel te doen met het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) in de gesprekken over de regioagenda's, waarbij het ministerie van BZK nu als voorzitter optreedt. We gaan voor gezamenlijke agenda's met de regio's die we koppelen aan regiodeals. Dat doen we gedifferentieerd en samen met de andere departementen (om verkokering te voorkomen). Daar zit ook geld bij uit het MIRT-fonds, uit het accres (de groei) van het gemeentefonds van 6 miljard (met een open gesprek over cofinanciering) en uit 'enveloppes' voor de regio (incidenteel) en de energietransitie (structureel). Dat geld kan ook behulpzaam zijn bij het opzetten van experimenten.

Tot besluit nog de aansluiting (de derde vraag) bij het thema van vanmiddag. Hij ziet een goede aansluiting op het gebied van multi-level governance, partnership en democratie. Een paar opmerkingen wil hij hierover nog wel maken. De eerste is dat het belangrijk is om het te koppelen aan de inhoud en aan de regionale verschillen. De tweede is dat je niet alleen moet kijken naar de glimregio's, maar ook naar transitieregio's en regio's met een cumulatie van problemen. Ten derde moet er ook aandacht zijn voor de sociale en fysieke leefbaarheid, bijvoorbeeld de tweedeling in de stad. Het is belangrijk om daarbij concrete uitgangspunten te hebben. Naast het bestuur en de inhoud ziet hij daarbij ook voordelen voor de democratische ontwikkeling. Het ministerie doet graag mee aan experimenten.

7) Discussie

Bas Denters (hoogleraar Bestuurskunde, Universiteit Twente) constateert een behoefte aan opgavengerichte organisatie bij regionale ontwikkeling. Hij wil graag van Bert van Delden weten welke rol hij daarbij ziet voor het ministerie van BZK. Er is een spanning tussen het integraal werken in de regio en het departementaal werken bij het rijk. Je moet in zijn ogen nog meer coördinatie vermijden, wel ziet hij een (regie op) schakelrol met de regio. Hij beseft dat BZK op dat punt nog een slag te maken heeft. Op een vervolgvraag van Bas Denters of op dat punt nog wat te leren valt van de provincies (bijvoorbeeld hun rol in de regio Zwolle) is het antwoord dat men zich aanbevolen houdt voor suggesties.

Henk Jan Meijer moet eerst nog zien of 'Maak verschil' terugkomt in het regeerakkoord, want het is er allemaal niet eenvoudiger op geworden. Ook de relatie met de

democratie is volgens hem niet zo eenvoudig. Er zijn namelijk geen simpele oplossingen en er is een grens aan de betrokkenheid van de gemeenteraden. Hij ziet wel een rol voor de raden bij de kaderstelling, bij het overleg en bij de verantwoording. Besef is belangrijk dat we dit met elkaar bereiken en daarbij niet alleen afhankelijk zijn van de voorzitter van de regio.

Uit de zaal komt een vraag over de wenselijkheid van de overgang van het programma *Democratic Challenge* van het ministerie van BZK naar de VNG. Bert van Delden ziet het als een natuurlijke beweging. Dat het is gestart bij BZK betekent niet dat het daar ook hoeft te blijven. Wel is het belangrijk het te koppelen aan de inhoud en aan de regio's.

Een andere vraag uit de zaal is bestemd voor Otto Raspe en gaat over wat nu belangrijk is voor de regio's in dit deel van het land. Als hij kijkt naar de acht raderen zijn die regio's niet bijzonder in clusters, maar scoren ze hoog op het leef- en woonklimaat. Hij adviseert dat verder te ontwikkelen in samenhang met ondernemersdynamiek. Buitenlandse voorbeelden moet je daarom niet zozeer zoeken in regio's als Londen en Madrid (die zijn te groot) of Dublin (met een sterk internationaal gericht linkage-programma), maar eerder in 'slimme' regio's zoals Düsseldorf en hierop vervolgens beleid formuleren.

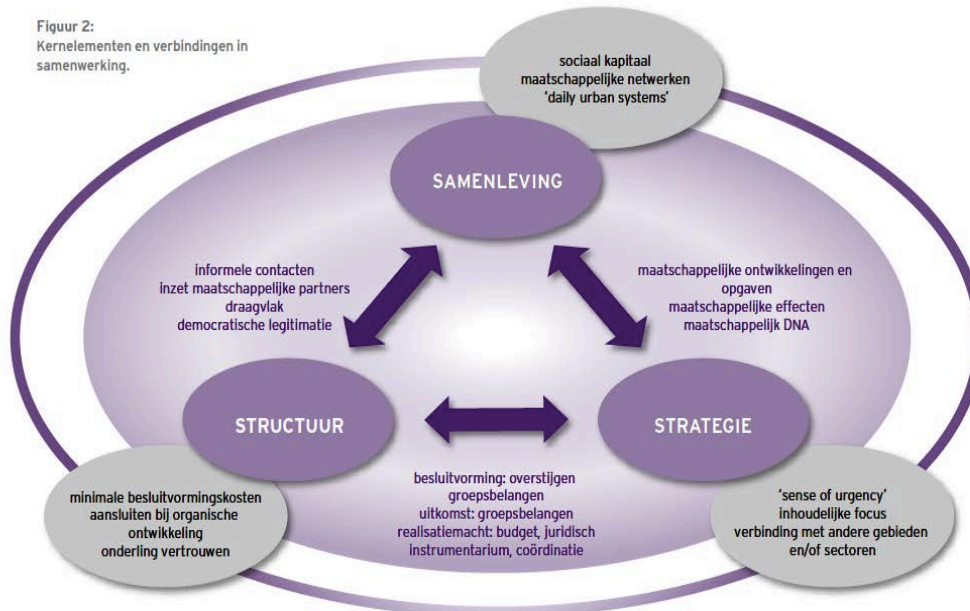
8) Wetenschappelijke reflectie van prof. dr. Marcel Boogers

Marcel Boogers is hoogleraar Innovatie en Regionaal Bestuur aan de Universiteit Twente en senior adviseur Openbaar Bestuur bij BMC advies. Hij geeft een korte samenvatting en toevoeging, meer specifiek gaat hij daarbij in op de bestuurskundige uitdagingen voor regionaal beleid. Wat is er nodig voor effectief regionaal beleid? Welke raderen werken? Dat gaat niet vanzelf. Nodig is een vorm van Triple Helix samenwerking, maar hoe krijg je dat voor elkaar? Ook in de regio Zwolle gaat dat niet vanzelf. Iedereen wil graag een Brainport Eindhoven worden, maar daar waren bijzondere omstandigheden aanwezig. In aanvulling hierop heeft het ministerie van BZK verschillende rollen. Er gebeurt in ieder geval wel wat en er is geld beschikbaar, bijvoorbeeld via de MIRT.

Hoe we de raderen laten draaien is een bestuurskundige vraag. Daarvoor is het nodig om heldere keuzes te maken. Ook het vinden van geld is lastig. Naast de succesregio's zijn er ook andere regio's. Dat effectief regionaal beleid geen vanzelfsprekendheid is, kun je zien als een tegeltjeswijsheid. Gelukkig zijn hierover veel boeken geschreven die ons op weg helpen. Daaruit komen enkele factoren naar voren die hiervoor van belang zijn:

- er moet een gevoel van noodzaak ('sense of urgency') zijn;
- er moet een strategische visie zijn over de verhouding tussen de regio en de rest (de omgeving), maar ook over de bijdrage van de onderdelen van de regio;
- van belang is ook de aanwezigheid van institutioneel leiderschap;
- maak goed gebruik van informele netwerken waarin je elkaar kent;
- de regio moet daarnaast haar maatschappelijke betrokkenheid tonen.

Figuur 2 vat de kernelementen (samenleving, structuur, strategie) van de samenwerking en de verbindingen in de samenwerking samen:

Over het hoe staan we helaas nog vaak met de mond vol tanden. Als regioruimte staat de regio (als we met de letters spelen) aan de ene kant voor groei en aan de andere kant voor orgie. Gemeenten hebben al veel taken en bevoegdheden uit handen gegeven, zoals op het gebied van het omgevingsrecht. De regio wordt topzwaar en dat leidt onvermijdelijk tot een discussie over de autonomie van de gemeente en de democratische kwaliteit van de regio. Hierbij kunnen we leren van het designdenken, met deze tien Design Principles:

1) start vanuit behoeften, 2) doe minder, 3) ontwerp met data, 4) werk hard om het simpel te maken, 5) herhaal en herhaal nog eens, 6) bouw voor inclusie, 7) begrijp de omgeving, 8) bouw digitale diensten, geen websites. 9) wees consistent, niet uniform, 10) maak ten slotte dingen open, dat maakt dingen beter. Overigens ontkomen we door de discussie over de regio volgens Marcel Boogers niet aan structuurdenken.

Verslag: Rik Reussing (Universiteit Twente)